

COSMORAMA

Anul X. No. 43

24 Octombrie 1926

In acest număr:

D. I. CUCU: Problema publicațiilor periodice de popularizare

I. AGÂRBICEANU: Bătrânețe

VOLBURĂ POIANĂ NĂSTURĂȘ: Toamna

MARCEL ROMANESCU: Ceva din literatura catalană

GEORGE A. PETRE: Viitorul

ION MUNTEANU: Cum se judecă la turci

AUREL DECEI: De la opera Vasul fantomă

TEODOR MOLDOVAN: Cronica dramatică; „Puterea întunecului” de Tolstoi

S. BORNEMISA: Duhul cel rău, roman în continuare

INSEMNĂRI: Ciudățeni, Pățania dlui Victor Eftimiu, Specula cărți franceze

:- Revistă literară săptămânală :-

Director : Sebastian Bornemisa

Redactor : D. I. Cucu

PROBLEMA PUBLICAȚIUNILOR PERIODICE DE POPULARIZARE

de D. I. CUCU

E mare zarvă în unele cercuri literare. Se făcuse propunerea Academiei să editeze o mare revistă științifică și literară, cu caracter de popularizare. Nu numai atât, această revistă a Academiei Române urma să fie un fel de monitor pentru marile public, redactat și întocmit sub directă supraveghere a unui comitet de nemuritori. Luată în studiu însă, propunerea a fost abandonată pentru motive pe cari nu le cunoaștem.

Iată cauza emoției, pe care noi o credem neîntemeiată. Academia nu putea să ne dea această revistă și bine a făcut renunțând la ea. Preocupările ei sunt și trebuie să fie de altă natură. Dacă membrii Academiei s'ar risipi în acțiuni de popularizare, ar pierde cultura noastră națională în ceea ce are ea mai înalt ca producție științifică și literară.

Dar mai este un motiv care ne îndreptățește să credem că Academia nu poate da revista propusă. O revistă înseamnă înainte de toate o concepție literară sau științifică, manifestată unitar și continuu. Cine să dea Revistei Academiei această concepție? Incinta ei cuprinde atât de variate personalități, încât fiecare reprezintă o concepție aparte. Și este o copilărie să se creadă că la o revistă editată și condusă de Academia să nu-și aibă fiecare membru al ei dreptul de a se manifesta după concepția sa proprie. S'ar naște astfel nu o revistă de îndrumări cu caracter unitar, ci o revistă magazin închinată exclusiv lucrărilor de specialitate, ceea ce ar fi tot așa de inutil pentru masele de cititori ale țării, ca și actualele publicațiuni de studii și comunicări.

Ori din punctul de vedere al popularizării științifice și literare ne este egal dacă Academia își face publicațiunile separat sau înglobate într'o publicațiune periodică. Revista care ne trebuie pentru aceasta nu Academia poate să ni-o dea, ci inițiativa particulară, și în acest caz problema trebuie pusă altfel.

Se aștepta ca Revista Academiei să ne asigure măcar o singură publicațiune de popularizare literară și științifică, mai ales acum când revistele vechi și cu reputație tânjesc, iar încercările mai noi se isbesc de atâtea imense greutăți, încât succombă înainte de vreme. Soluția însă trebuie căutată aiurea, nu la Academia. E adevărat că starea publicisticii noastre nu este de loc trandafirică. Nu este aproape nicio publicațiune literară sau științifică de popularizare și de îndrumare culturală care să nu fie deficitară. Vechi reviste cu un strălucit trecut de activitate și cu o reputație mereu proaspătă, ca „Viața Românească” spre exemplu, apar anevoie, cu numere concentrate și îndelungi întâzieri, pentru că n'au cu ce plăti colaborările curente și cheltuielile mereu crescânde de tipar. Despre revistele tinere nici nu mai amintim, pentru că ele nu trăiesc decât atâtea vreme cât li se acordă, de un minister sau altul, o mizerabilă subvenție.

Inițiativa particulară este îngredită de aceste mizerii. Ori dacă este evident că numai inițiativa particulară ne poate da publicistica literară și științifică, care ne trebuie, se naște întrebarea de ce nu s'ar căuta

remediarea actualei stări de lucruri, pentru că această inițiativă să poată corespunde pe deplin trebuințelor de cultură ale țării? Desigur, subvenții se dau și acum, dar se dau fără folos deplin, pentru că nu există o normă în repartizarea subvențiilor. Și, ciudat lucru, deși revistele îndeplinesc cel puțin acelaș rol ca și teatrele, avem o lege a teatrelor, cu prevederi amănunțite pentru teatrele subvenționate de stat; nimenia însă nu s'a gândit la o lege a revistelor subvenționate.

Aci stă soluția problemei revistelor. Subvenția statului acordată publicațiilor literare și științifice trebuie să fie legiferată, și atunci vom avea, ceea ce se așteaptă de la Revista Academiei, stabilitatea și continuitatea în activitatea câtorva reviste bune. Banii, cari se risipesc astăzi în subvenții fără rost, ar căpăta o utilizare rodnică, iar atâtea reviste bune ar fi scutite de umilirea cerșetoriilor de la un minister la altul. Legea li-ar garanta un drept, scadent la termene fixe, pentru care ar avea să răspundă cu anumite obligațiuni, ca și teatrele subvenționate.

Vor înțelege cei ce au puterea de a-l realiza, adevărul cuprins în aceste rânduri trecătoare? E la ministerul artelor un secretar general scriitor și fost redactor al mai multor reviste, care cunoaște problema și ar putea-o ajuta; iar în actualul cabinet s'a manifestat o vie dorință de a se modifica mijloacele noastre de culturalizare a maselor. Să nădăjduim deci.

BĂTRÂNEȚE

— Dintr'un carnet —
de I. AGĂRBICEANU

Abia sosit, după ce strânse mâna rudeniilor care mă așteptau în casa lui Ilarie și mă priveau tăcuți, din ochi împăinjeniți de bătrânețe, și după ce îmbucai din mâncare, am eșit neliniștit în ogradă.

Mă uitai prin toate unghetele șopronului, în cotețe, după grămada de lemne, trecui în grădina școlii și cercetai peste tot. Dar nu aflai după ce căutam și-mi păru de-odată că nu sunt în întregime acasă. Imi simțeam sufletul trist, și, de subtrănit nukul bătrân din grădină, unde mă oprii, priveam în neștire, ne mai găsim o țintă privirilor mele.

— Știu eu ce cauți dumneata acum, bădiță Vasilie, auzii la spatele meu glasul lui Ilarie. „Dar ce cauți nu vei mai afla.

— A murit?

— De patru ani!

— M'am gândit eu de când am intrat în curte și n'am auzit-o lătrând de nicăiri. Dar tot mă amăgea nădejdea că, bătrână cum era, va zăcări prin vr'un adăpost dosit.

— Ba e dosită bine, acum odată, bădiță Vasilie. De patru ani s'a mântuit de greutățile și neputințele bătrânețelor. În fundul grădinii, sub salcie, am îngropat pe Diana. Nici mușuroiul nu i se mai cunoaște.

— Bun și credincios căne" zic eu, „pagubă de ea“.

Și cu înduioșare îmi aduceam aminte cum m'a primit înainte cu zece ani, când am mai trecut prin meleagurile aceste. Era bătrână și atunci, și năpădită de neputințele anilor: vedea puțin, auzea greu, se împletecea mergând, iar biana ei ajunsese o batjocură: era roasă și plină de petece mari de piele, ca și când alt cineva ar fi purtat-o, după ce a fost despoiată de pe ființa vie. M'a cunoscut totuși, nu mai știu prin care dintre simțuri, dar cred că tot după auz, și s'a târât schelălăind încet spre mine.

— Pagubă nu mai poate fi, bădiță Vasilie, că nu mai era de nici un folos, zise rubedenia mea. Nu se mai putea scula din culcuș, nu mai putea nici mânca în vremea din urmă. Numai cu apă și-a ținut sufletul în oase câteva săptămâni. Bine c'a scăpat de povară, că drept și-o spune, bădiță, bătrânețea prea mare e grea povară și pentru om și pentru do-

TOAMNA

E toamnă. Neguri reci coboară

În sat la noi în fiecare seară.

Nu-l frunză verde 'n nukul din grădină;

Când trece vântul crengile suspină

Din palma lor răstoarnă 'n vânt

Culcușuri mici de pasări la pământ.

Nu știu: ciobanii dela oi

Au aprins jocuri pe deal la noi

Sau poate soarele din ceruri s'a lăsat

Între ciobani să dea și el un sfat

Ciobanilor să ducă la iernat

Oile,

Că vin plote,

Că vin zăpezile

Să 'ngroape livezile.

VOLBURĂ POIANA NASTURĂȘ

bitoc. Dela o vreme anii nu mai sunt decât osteneală și durere, cum zice Scriptura.

— Imi vine nu știu cum a pustiu să n'o găsesc aici, zic eu, parcă n'as fi de tot acasă.

— Dumneata! Dar ce să spunem noi cari am trăit mereu cu ea alături! Luni de zile simțeam pustiu, după ce o îngropasem, deși de vreme îndelungată numai putea lătra. Ajunsesese ca un lucru neînsuflit, aruncat într'un ungher. Și totuși nu eram liniștit până când nu o vedeam în fiecare zi și o îmbiam cu apă. E aceeași poveste ca și a omului, bădiță Vasilie.

Șezurăm amândoi pe țelina cu iarbă rară, subtrănit nukul cel bătrân. Mirosul tare de frunze îmi deștepta amintiri vechi, și sufletul mi se îngreuna de tristețe.

— E aceeași poveste ca și a omului, bădiță Vasilie. De câteori nu rugăm moartea moșnegilor cari nu se mai pot deslipi de pat, nu numai din pricina necazului ce ni-l fac nouă, dar pentru ca să scape ei de chinuri. Și după ce moartea i-a adunat, după ce nu-i mai vedem nici în pat, nici pe cuptor, ce pustiu ne umple inima! Și cât nu am da să-i știm din nou la locul lor, nu pentru că ne-ar mai putea fi de vr'un folos, ci pentru că să ne simțim acasă. Ai dreptate dumneata, bădiță Vasilie! De câteori pier o ființă cu care am trăit vreme îndelungată, nu ne mai simțim acasă mult vreme. Pe semne fiindcă duc ceva și din noi cu ele în groapă. Și de aceea

cred eu că ajung bătrâni așa de singuri pe pământ: rând pe rând rămân tot mai puții, cu moartea fiecărui cunoscut; fiecare ființă cu care a trăit împreună duce, când apune în mormânt, ceva din ei înșiși. N'al băgat de seamă la rude-niile dumnitale?

— Ce să bag de seamă?

— Cum te întimpină tot mai liniștit, tot mai potoliți, cu cât trec anii. Iată îmi aduc aminte că înainte cu zece ani, când ne-ai cercetat mai pe urmă, făcuseră încă tărăboi: femeile plâneau, bărbații te întrebeau cu glas înalt o mulțime de lucruri. Aduseseră și beutură, și poate-ți mai aduci aminte că vărul Dinu se îmbătase leucă, încât n'a mai fost chip să-l mai ducă acasă. Ei, și i-ai văzut acum cât sunt cu toții de potoliți? Parcă nici nu se bucură că ai venit. Dar să nu crezi asta, bădiță Vasilie! Toți ne bucurăm, numai cât nu mai are ce să răsune în noi!

— Ei comedie, ce stai acum și tu să vorbești! Parcă și-e dat să tâlcuești toate lucrurile din lume, atâta te mai frământă și te gândești! Cum să mă primească? Bine m'au primit și-s bucuroși că i-am văzut și că-i voi mai vedea cât voi rămânea în sat.

Rubedenia mea clătină din cap că nu-i de-o părere cu mine, își duse mâna la frunte, și-o netezi, și zise:

— Zadarnic ne-am ascunde neputințele, bădiță Vasilie, că nu putem. Nici dumneata nu te-ai mai

bucurat la sosire ca altădată. Am văzut eu bine. Dar nici dumneata nici noi nu suntem de vină. Și adevărul rămâne acela pe care l-am spus: numai cântă nimic în noi. Vine o vreme când ne uscăm pe dinlăuntru. Nu știu cum se face: se îngroașe prea tare coardele care cântă în noi în anii tinereții și ai bărbăției, la orice gând, la orice vorbă, în fața unei priveliști, ori ne pustim pe dinlăuntru din pricina pe care am spus-o: ne-am îngropat pe rând cu toți pe cari i-am cunoscut și cu cari am trăit împreună. Mă gândesc uneori, bădiță Vasilie, că toate acestea sunt anume rânduite și lăsate de Dumnezeu pentru ca să ne fie trecerea din lume mai ușoară. Dar iarăși îmi spun că așa se petrece și cu dobitoacele și ele nu se tem de moarte, că nu știu, cum știm noi, ce-i despărțirea sufletului de trup. Ori doară dumneata crezi că au și ele suflet ca noi și știu că vor muri?

Ii știam felul lui Ilarie și altădată îl ascult bucuros când îl văd cum se frământă și cum caută după adevăr. Dar acum eram îngreunat de amintiri și de gânduri, poate chiar de bătrânețea care mi se arată acum mai deslușit.

— Lasă întrebările aceste Ilarie, — i-am zis, — pentru ce-ți mai sfărâmi mîntea cu mele?

— Bucuros le-aș lăsa uneori, bădiță, dar nu mă lasă ele. Cu cât vrei să le alungi, vin tot mai multe. Dar uneori, drept să-ți spun, îmi plac. Nici odată nu simt mai adânc că mă deosebesc de iarbă câmpului și de dobitoc, decât pierzându-mă în astfel de gânduri și întrebări. Și apoi, mai este ceva: vine vremea când nici gândul nu mai mișcă, cum nu mai tremură simțirea. Încă nu-s așa bătrân să nu mai încerc a înțelege câteceva din lumea asta și grea și frumoasă, dar voi fi. N'ai văzut pe rudele noastre cum se uitau la dumneata? Nici umbră de gând nu le mai flutură în ochi. Dar bine că mi-am adus aminte de ele! Scoală-te bădiță Vasilie, să mergem în casă. Ne așteaptă. Parcă-i văd cum șed cu toții pe laviță și moțae. Am eu puse deoparte două sticle cu rachiu. Așa o să-i mai înviorăm puțin. Da, pentru dumneata, o să fie o dovadă mai mult de ce-ți-am spus eu. Să-i vezi, gustând din rachiu, cum vor începe să vorbească în limba copiilor. Parcă au uitat tot ce-i în

lumea asta, și spun și îndrugă la nimicuri, de stai crucit! Dar să nu rădem de ei, bădiță Vasilie. Ei sunt oameni cari au trecut c'un picior pragul vecinicii. Se pregătesc de

drum. Și cum nime nu știe cum a venit în lume, se vede că așa e scris să nu știe nici cum se duce. Aluneci, atâta tot, și cine știe unde te trezești?

CEVA DIN LITERATURA CATALANĂ

de MARCEL ROMANESCU

Intr'o literatură tânără, cum e literatura catalană, a cărei renaștere datează de câteva zeci de ani, opera criticilor așfă și înviorescă par'că opera poezilor. Mă refer la trei volume de cercetări critice apărute în ultimul timp și care pot sluji de exemplu pentru literatura catalană, puțin cunoscută la noi.

Primul e un volum al poetului J. M. López-Picó, intitulat *L'endemà de cada dia* (Ziua de mâine a fiecărei zi), care reprezintă volumul IV din seria *Moralitas i'pretextos*. În această serie, López-Picó a adunat cu vremea tot materialul publicat în rubrica viaie și caracteristică, purtând același titlu, din publicația *La revista*, stinsă încet, după ce împlinise o misiune culturală, eficientă și precisă, printre mezinele ei mai plâpânde.

Titlul cărții, simplu și modest ca un proverb, înfățișează par'că icoana unui cititor care citește astăzi, meditează seara, iar mâine notează fără înfiorături zadarnice, rezultatele vegh'ei sale. Prin această disciplină, fiecare zi a fost consacrată de un articol, care e amintire și cugetare totodată. În tradiția luminoasă a *Glozelor* lui Xennis, *Sfaturile și pretextele* lui López-Picó se așează în chip firesc, cu eleganța lor tinerească, ce stoarce ceva din orice actualitate trecătoare. Filă după filă, alternează recenzia cu anecdota, portretul literar cu aforismul, prohodirea unui prieten cu propunerea culturală, tonul mediativ cu vâmbetul spiritual, entuziasmul sincer cu ironia fină. Volumul cuprinde întâi pagini relative la Catalonia, la viața ei sufletească, socială și politică, apoi impresii și judecăți critice privitoare la cărți și oameni din alte părți. Dela Otto Braun la Lucien Fabre, dela James Joyce la Waldo Frank dela James Joyce la Gentile, dela Vildrac la De Bosis, nici un scriitor însemnat, nici o mișcare literară occidentală n'a scăpat ochiului ager al poetului ca-

talan. Despre Thomas Hardy spune: „Un Dante al lumii moderne. Fi-rește, un Dante menit să justifice legături mult mai grave decât ale terținelor. Acea de a fi, de pildă, poetul sterilității...” Și iată câteva rânduri despre glorie: „Momumentele comemorative nu sânt glorie: chiar dacă au grădinduțe ce fac temelia amintirii oamenilor asemănătoare cu oboseala gloriei. Ajunge o noapte de vară și incuria barceloneză a străzilor și piețelor, lăsate pradă elementelor. Trebuie ca întinericul să mistuie monumentul și chipul lui. Atunci un greer, singur, singuratic, un greer pierdut într'un cuib de iarbă obosită și prăfuită este, cu țărântul lui neînvinș, mai mult decât pompa monumentelor, mai mult decât amintirea oamenilor, este spaima, este însuș glasul gloriei”.

Masiv, dar mai puțin adânc, e volumul lui Joan Estelrich: *Entre la vida i els llibres*. Tânărul critic, ce conduce Fundația Metge, care a dăruit Cataloniei admirabile texte clasice grecești și latine, însoțite de traduceri, — adunat în acest volum șase studii de mărime și valoare diferită privitoare la Leopardi, la filozoful danez Sören Kierkegaard, la poetul catalan Joan Maragall, la petul provençal Charloun Rieu, la romancierul Joseph Conrad și la creatorul unanimismului, Jules Romains. Și aci, ești isbit de privirea largă a criticului, ce nu se întănește în altă literatură. Studiul despre Leopardi este o lucrare tinerească, interesantă prin sinceritatea interpretării și echilibrul părerilor. Mai bogat și mai adânc e studiul închinat vieții și scrierilor filozofului danez, mai ales în ce privește influența asupra vieții morale a țărilor nordice. Acel care a fost „cel mai nefericit dintre oameni”, tovarășul criticului catalan în anii săi de sbucium și de spaimă, răsare mai accesibil din cele 140 pagini închinare vieții sale, luminat par'că

de un strop de soare latin. Deși criticul nu-și lămurește inegalitățile și nu-și concialază părerile incoerente, totuși le explică pe toate prin analiză, iar prin reconstrucție le așează în panorama complexă a aceluși suflet sbuciumat. Această metodă critică, constructivă în esență, ch'ar când duce la judecăți negative, dă roade minunate prin retrăirea și recrearea operei studiate. — O introducere frumoasă la studiul lui Conrad, sunt paginile închinete acestui romancier polon de limbă engleză.

Spre deosebire de cărțile cercetate mai sus, cele 25 articole ale lui Augustin Esclasans n'au apărut în ziare sau reviste, înainte de a fi scoase în volum. De unde, titlul *Articles inédits* Le-a scos pe socoteala lui, fiindcă nimeni nu voia să le publice. Dela primele pagini, vezi tonul polemic și pătimaș. Autorul are un sistem ideologic personal, de care e mândru și după care analizează scriitori și cărți, datini și fapte. E sincer și îndrăzneț. Când devine agresiv, stilul limpede și colorat se tulbură. Nu toate articolele sînt laude sau asalturi. Astfel, *Plujia d'estrelles a mitja nit* (Ploaie de stele în miez de noapte), e o minunată alegorie, plină de splendori lirice. Esclasans clădește un mit fantastic, închipuind că altădată stelele nu scânteiau liniștite ca astăzi, ci ardeau sfârșind cu brațe multicolore, de păreau piticilor de pe pământ tufe învălvorate de castani. Și li se făcu oamenilor foame de castane, de aprinseră ruguri nenumărate pe munți și pe dealuri și începură să călească mii de săgeți. Peste ani îndelungași de muncă, iarna, într'un miez de noapte, începură să prăpădească cerul cu arcurile lor. Atunci, din bogăția castanilor cerești, ciuruși de săgeți, căzu „o ploaie de suspine înaripate ca o rouă suavă”. Erau cuvintele, copiii stelelor.

*

Câțiva prieteni au adunat, cinci ani după moartea autorului, un volum elegant de *Poemes* de Joaquim Folguera despre al cărui *Portic López-Picó* spune: „Iată povestea unui om care-și făcu zeghe din aripile sale”. Zeghea presupune trupul și muncile sale pământești. Aci pe pământ, Folguera își schimbă aripile înlăuntrul sufletului, suferi de melancolia lucrurilor, de căutarea zadarnică a dragostei și-și visă moartea ca un sbor spre Dumnezeu, spre

VIITORUL

*Trec săptămânile ca zile
Și anii trec ca săptămâni.
Și nesfârșitul curs al vremii
Ne va preface 'n doi bătrâni.*

*Tu vei privi desamăgită
La chipul meu de alb moșneag
Ce-și va purta ruina vieții
Proptită șubred pe toiag.*

*În colț, tăcuta ta oglindă,
Ce-așa senin surâde azi,
În fiecare zi-ți va pune
O nouă cută pe obraz.*

*În seri târzii vom stinge lampa
Deșerți de vorbe și simțiri
Și vom privi în noaptea neagră
Convoiul trist de amintiri.*

*Așa e... Viața-i vânt în goană
Și anii parcă's săptămâni...
Ca mâine vom închide ochii
Să nu ne mai vedem bătrâni.*

GEORGE A. PETRE

sine însuș, simțind-o în preajma lui, ca o vedenie. La 26 ani, vedenia îi ajunsese și-l fură.

Opera rămasă pe urma acestui tânăr nu e lipsită de influența și reminiscențe. Armoia la care aspiră orice suflet simțitor ca la un adevăr definitiv, nu e o cucerire imediată, ci rodul copt pe îndelete, al încercărilor pline de îndoieli.

Sufletul poetului fu atras întâi de înfățișările naturii: *Zi de Martie*, cu vânt năvalnic de revoltă, cu sbucium și plâns în sufletul poetului, *Ivirea primăverii* sau *Veghe orășenească de sfârșit de Mai*, cu motiv elegiac și trandafiri ce se închină de pe balcoane, sau în sfârșit, *Ceas în soare*, poveste romantică, joc de copii într'o grădină, cu o fetță ce sărută un băiat, sfârșind de dor inima poetului. După aceste poeme, scrise *În marginea timpului*, urmează trei *Cuvântări* de remușcare și credință. Apoi ciclul *Amor*, plin de desamăgiri și dorinți neîmplinite.

Tulburătoare e *Voluptatea morții*. Poetul simte suflarea ei, ce-l înconjură fără să-l ia, și nu mai simte marginile lumii, nici contactul cu lucrurile. Impresiile naturii, urmele de plăcere sau tristețe, sînt înlocuite

de înălțarea copilului spre entități abstracte, spre imagini veșnice: gloria Domnului, cântecul tăcerii, învocația vântului. Cea mai puternică și mai sinceră e *Invocația de Crăciun*:

O, dați-mi frig și dați-mi vânt
că flacăra e prea săracă...
O, dați-mi frig și dați-mi vânt
că noaptea asta-i prea curată...
O, dați-mi frig și dați-mi vânt
că dragostea e prea brumată.

Iar distihurile acestea sînt întretălate de refrenul:

Iar fără frig și fără vânt
nu pot jeli al meu cuvânt.

Printre ultimile bucăți, două sînt închinete uitării. Departe de a fi redacții succesive ale aceluiaș subiect, sunt expresii distincte a două momente deosebite, deși amândouă chiamă uitarea „mantie țesută din negură otrăvită și dintr'un pic de infinit”. Simțindu-se osândit, poetul cere uitării să-l cuprindă sdravăn în brațe, să-l robească desăvârșit și să-i înfășoare obrazul, ca să nu se mai trezească, să nu mai poată nădăjdui. În *Cântecul celor trei zeițe caste*, rămas nepsrăvit, licăresc zorile acestui vers: „Numai mâna ce mă va lua de mână va fi iubită”.

Și Folguera întâlni mâna ușoară a morții, care-l scâpa de viață.

Măteu Janés i Duráu întră încet și gânditor în grădina poeziei catalane, cu un volum intitulat *La vida a contrallum*. (Viața văzută din umbră.) Deși tineretul nu-l dădu niclo crezare, ba îl luă și la goană, totuși își făcu drum, încredințat că „tăcerea are flaut de cleștar, cu sunete neauzite, decât de acela care sub halna de lut, culege viața”. Poet catolic, simte prăpastia dintre suflet și carne și tinde s'o întreaacă, curățindu-se prin credință. „Inima ruginește de patimi, ca fierul lăsat prea mult afară”. Și poetul se închide în sine, ca într'o entitate externă, ce-l stăpânește și pe care o privește în față. Sufletul său, comparat cu o cisternă, evocă vedenia morții lui Ioan Botezătorul. „Suflete, de te-aș putea ține în palmă, ca o fărâma de ceară moale”. Și dorința aceasta pregătește parcă topirea sufletului în vâlvătaia în care trebuie să se sfârșească.

„Vin din întunecata mea adâncime”. „Vreau odihna goliciunii cerești”. Dar iată ispita: „Pământul mă chiamă cu glasuri ce omoară, risipite în fiecare zi”; apoi geme: „Rob mie însu-mi toată viața, niciodată nu voi fi liber pe acest pământ”.

Umbra nostalgiei începe printr'o vizlune măreață, ca să sfârșească printr'o oglindire a sufletului: „Cerule e încununat de spini, iar sudoarea și sângele frunții nemărginite au tipărit în mine icoane divine, cu gest și priviri senine”.

Și pretutindenți, aceeași seninătate timidă, băntuită de gândul care respinge pământul în numele cerului. Dorește să fie boare și parfum, ca acei ce în clipa morții au părăsit lutul fără păreri de rău, dar se simte tot mai încătușat de lutul care vibrează și se mistuie.

O singură *Hora quietă* s'a strecurat printre ceasurile sbuciumate ale acestui suflet. Apa râului liniștit, ce răsfrânge lumina albă care moare, îl face să privească în jurul lui: vede zarea violetă a coamelor, cărarea pierdută în iarbă, pasărea pe creangă, stuful adormit. Și deodată, privind în sine: „Ceasul liniștei mă face să trăiesc, de parcă n'aș ști de mine... acum sînt fărâma de zi, — seara care n'are nici virtuți, nici păcate. Aș săruta nu știu ce ființă necunoscută, — și pe buze îmi rămâne, crucificat, sărutul”.

Aceasta năzuință nelămurită după sărut e poate tot atât de frumoasă și profundă ca și năzuința neistovită după chilia patimilor religioase.

Tot astfel vorbiră multă vreme, fără ca să se poată înțelege.

Medicul scâpa copilul și ucise pe mamă.

Cei doi frați ai moartei aduc plângerea înaintea tribunalului, căci li s'a luat moștenirea printr'o naștere ilegală. Se cuvenea să moară pruncul, putea apoi să moară și mama și el să moștenească.

Cadiul se scarpină în barbă, după cum fac toți cei înțelepți și hotări:

— Alah e mai presus de Mohamed, eu mai presus de voi, mama mai presus de copil. Trebuța să se scape mama și nu copilul. Voi porunci să vi să tae capul la toți trei, ție Mirza, Alah și ție doftore și trimițându-vă s'o căutați pe mamă în lumea cealaltă s'o aduceți înapoi, eu voi îngriji de copil și avere până vă reîntoarceți, când vă voi tăia capul a doua oară, pentruca să duceți copilul în locul mamei și apoi dacă veți îndrăzni să apelați la șeic, vi-l tai și a treia oară.

Și acum să se execute sentința.

II.

La târgul din Lailik, Obeid Ulah vinde zece catări negustorului Timur Hulagu din Isandac, pentru cincizeci de lire.

Abia schimbară animal cu preț, când năvăli un roi pe muște ne mai cunoscute până atunci, cari încep să înțepe dobitoacele. Toate animalele aflate în târg turbară de mușcătura insectei veninoase și fug înebunite în sute de direcții. Nimeni nu și-a mai găsit vreodată dobitoacele scăpate.

Timur Hulagu, care predase aurul, dar a rămas fără de catări, pretinde vânzătorului să ia și el parte la pagubă cu jumătate.

Obeid Alah îi răspunde, că târgul a fost încheiat pe deplin și Alah când a trimis pacostea, a țintit să lovească în stăpânul cel nou al animalelor. El e deci nerăspunzător pentru cele întâmplate.

Ajunși în fața cadiului, acesta hotărăște după-cum urmează:

— Alah în bunătatea lui nemărginită și-a luat zece catări, o Timur Hulagu. Toate le avem însă de la Alah, dacă îi place să ne ia ceia-ce ne-a dat, fie voia lui! Tu însă vrei ca nici Oheid Alah să nu fie cu totul scutit de pagubă și vrei împărțeală pe jumătate, căci poate pe când Alah dăduse insectelor poruncă să-i ducă animalele din târgul Lailik pentru trebuințele sale, catării

CUM SE JUDECĂ LA TURCI

de ION MUNTEANU (Mio)

Hamide, văduva bogată a lui Gutam Hussein, se vaită în chinurile nașterii. De două ceasuri îl roagă pe Dumnezeu să o scape de povară. La căpătul patului stau cei doi frați ai ei: Ali și Mirza, pe cari să-i trăsnească Alah, pentruca îi vor moartea, așteptând să o moștenească.

Medicul le șoptește că speranța de a le scâpa e foarte mică, dar că va putea mântui vieții pe copil. Cei doi frați îl conjură să nu-l scape pe acela, căci rămânând moștenitor, ei vor fi fără moștenire.

Slujitorul vieții stă cu cuțitul de operație în mână, în timp ce se începe această discuție între dânsul și cei doi frați:

Ali: Îndrăznești să pui viața copilului mai presus de a mamei? Tai pomul pentruca vrei să culegi un

măr, când știi că într'o altă toamnă îți va aduce roade bogate.

Medicul: Nu cunosc mamă și nici copil. Nu cunosc decât *viața*. Ea e egal prețuită înaintea mea, fie oricine acela, pe care trebuie să-l scap. Când am doi bolnavi, nu voi întreba, care e mamă și care e fiu, ci care poate să fie scăpat. Când din zece cazuri voi găsi, că la unul doar e vindecare; iar la alte zece jumătate pot fi scăpați, mă voi opri la aceștia. Precum moartea nu alege pe cei mari și pe cei mici, astfel și cei ce luptă în contra ei, nu vor privi decât numărul.

Mirza: Dar atunci ar însemna să îl lași pe sultan să piară, când îi este îndoelnică însănătoșirea și ai putea scâpa pe eunucul său, dacă nu ai zăbovi. Unde este atunci mulțumirea rangului?

or fi fost în proprietatea lui Obeid Alah.

Ținând seamă de toate acestea și urmând îndemnul lui Alah, poruncesc ca Obeid Alah să depună cele cincizeci de lire pe seama mea.

Acum nu vă puteți plânge nici unul lui Timur Halagu ia luat Alah catării, lui Obeid Alah îi iau eu banii. Cele două jumătăți fiind egale, judecata e dreaptă și neapelabilă, căci ceia ce Alah face e înțelept, iar eu n'am făcut decât să-i urmez învățămintele.

III.

Locuitorii din Kara-Kilisse, Armenia, sunt turci și armeni. Aceste două popoare s'au urit întotdeauna și s'au omorât și se omoară și astăzi, când și unde pot.

O lege de prin secolul al șaptesprezecelea ținând să suprime dese omorânte, poruncește să se omoare pentru un musulman ucis de un armean, ucigașul și încă nouă din rudele cele mai apropiate ale acestuia, iar pentru un armean ucis de un musulman, aceleș număr.

Această lege e în aplicare și în Kara-Kilisse unde s'a petrecut întâmplarea de față.

Suleiman era un turc necăjit. Nu-și bătea soțiile, pentru-că îl băteau acestea. Nu-și peptăna barba, deși o avea mătăsoasă, pentru-ce merita să fie bătut. Cetea cărți scrise împotriva orânduirii dumnezeiești și știa anecdote picante din viața lui Mohamed, pentru-ce ar fi trebuit s'o păfească mai rău decât a pățit-o, căci lată ce i se întâmplase :

Văzu nu departe de dâmbul ce împrejmăia satul o cămilă, culegând alene din iarba bogată și găsindu-se în cea mai deplină singurătate. Cercetă și n'o recunosc ca fiind a vreunui din sat.

„Mi-o trimite Alah — gândește Suleiman — mă duc să mi-o iau“.

Dar Suleiman era dintr'acela cari se uită la dar chiar când i-l trimite Alah și știe să refuze ceia-ce nu îi este pe plac.

Cămila era șchioapă și râioasă. Suleiman își fugise buzele în semn de dispreț și voi să plece. Animalul i se culcă dinainte. Suleiman îl lovi cu piciorul, dar se împiedcă și îi căzu pe spate. Cămila se ridică și minune, începu să fugă sprintenă, repede, mai repede decât vântul, apoi nu mai atinse pământul cu picioarele, ci zbură ca gândul.

Nu se oprește decât în Bagdad,

în fața palatului preabogatului prinț Isupa.

Veni prințul și-l înbrățișe pe umitul Suleiman. Il duse în palatul de aur, îl dăruie cu cele mai alese bogății și pe de asupra cu zece cadâne de o frumusețe, în stare să fure mințile și unuia mai înțelept decât Suleiman.

Cămila părăsită nu era tocmai fără preț. Scăpase de la înec pe fiul prințului Isupa, pentru-ce era ținută în mare cinste. Pierise de vreo câte-va zile și acum se bucurau găsind-o.

Plecând în spre Kara Kilisse, Suleiman cugeta la ciudățenia întâmplării și mormăla în barbă-l: „Ințelept ești tu, o Alah, jur că n'am să mai râd de legile tale.“

Acasă însă soarta îl pregătea o cursă vicleană.

Femeile sale îl așteptară zădărnice șapte zile de-arândul. A opta zi se duc și se plâng cadiului, că Suleiman al lor e pierit, ucis de vre-un ghiaur mizerabil.

Judecătorul poruncește tuturor armenilor să-i scoată pe Suleiman din fundul pământului, căci altcum va aplica cu asprimea legea și va pune să se omoare zece oameni, ești la sorți căci nimeni altul nu l'a ucis pe Suleiman, decât unul dintre ei.

Înzădar jurau și se blestemau armenii, că ei nu sunt vinovații, cadiul aduce judecata și pune să omoare pe zece ești la sorți.

A noua zi sosește și Suleiman. Armenii îl înconjoară și îl duc înaintea cadiului, însoțindu-l de cele mai grele blesteme.

— Zece armeni au suferit pe nedrept. Pune să fie spânzurat și acest ticălos Suleiman, care pleacă în peșite fără să spună cuiva care îl este drumul și lasă să fie uciși atâția nevinovați.

Suleiman abia într'un târziu înțelege cele întâmplare și cele ce au să i se întâmple. Se scarpină în cap, căci numai înțeleptii se pot scărpi în barbă și zice :

„Cei zece creștini au murit nevinovați și pentru mine, o recunosc. Dar dacă s'au săvârșit greșeli, de ce să le punem vârf prin moartea mea, cel mai puțin vinovat dintre toți?“

Un armean îl întrebă : „Dacă ai un dinte găunos și în locul acestuia, din greșală, scoți zece sănătoși, îl vei lăsa tu oare pe cel stricat și pe mai departe în gură, pentru-că ai greșit scoțând cei sănătoși?“

Suleiman : Ba nici decum.

Judecătorul : De ce vrei tu atunci să lăsăm nerăzbuñați pe cei zece ghiauri ? Pam ucis crezând că te-au răpus. Ar fi nedrept ca eu să greșesc. Dacă nu te-au omorât armenii, ei își vor repara greșala, omorându-te acum. Cei zece nu mai pot fi reînviați, deci moarte și se cuvine, o Suleiman !

S'apropie atunci de judecător una din cele zece cadâne dăruite de prințul Isupa și zice :

— Judecata e înțeleaptă, ca și cel ce a rostit-o. Iartă-mă, dacă îi găsesc totuși un cusur. Cei zece armeni au fost uciși, pentru-că s'a crezut că sunt asasinii lui Suleiman. Murind pe nedrept, numai ei trebuie să fie răsbunătorii.

— Legați-l pe Suleiman în miez de noapte de piatra celor îngropați. Morții sunt răsbunători. Vor veni să-l pedepsească.

Și Suleiman fu legat în miez de noapte de o cruce creștină. Fu aproape să moară, căci văzuse zece schelete apropiindu-se de dânsul. Armenii cari pândeau la marginea cimitirului, chlotiră de bucurie când îl văzură ridicat pe uu cal și scos din cimitir de schelete.

Când însă văzură că pier cu toții în noapte, se gândiră că poate fi înșelăciune la mijloc. Cercară să-l ajungă, dar nu-l mai putură. Cele zece schelete, erau cadânele lui Isupa, cari se îndrăgostiră de Suleiman și l'au scăpat.

Și Suleiman sărutându-le pe rând, pe cele zece frumoase, se gândea : „Vulpe bătrână mai ești tu, o Alah și toți cei din cer din preajma ta !“

BIBLIOGRAFIE

Ion Clopoșel : *Revoluția din 1918 și unirea Ardealului cu România*. Editura „Societatea de Mâne“ Cluj. Lei 100. Cuprinsul : Decrepitudinea monarhiei habsburgice, Opresiunea ungurească, Prăbușirea, Partidul național deschide epoca nouă a românilor ardeleni, Organizarea revoluției, Așțiunea revoluționară a domnului Iuliu Maniu la Viena, Poporul petrece, Partidul național pretinde dreptul de ocârmuire asupra Ardealului, Tratatulele dela Arad, Către popoarele lumii, Solidaritatea politică a românilor Ardeleni, Convocarea Adunării Naționale, Conferința preliminară, Proclamarea unirii, În așteptare, Voluntarii și pribejii, Temniți și atrocități, Calvarul Bihariei, Sub ocupația franceză, Principiile politice ardeleni.

DRAMA ȘI OPERA

„Puterea întunericului“

piesă în 5 acte de Tolstoi — Traducere de Nanu și Fotins.

Drama atât de omenească a lui Tolstoi e totdeauna la locul ei în orice repertoriu. Teatrul Național a reprezentat-o Marți în premieră și bine a făcut, pentru că ni-a dat prilejul unui spectacol și frumos, și înălțător.

Fără a fi un dramaturg prin temperament, Tolstoi ni-a dat această minunată operă dramatică din prisosul marelui geniu, cu care a fost înzestrat. „Puterea întunericului“ se îmbină din elemente psihologice simple, dar puternice. Tolstoi propovăduiește prin fapte omenești, fără să pledeze. Personajile piesei închid în ele complexul firii omenești, cu înclinări bune și rele, cu păcate și virtuți. Drama se naște din ciocnirea în fiecare a acestor elemente vitale.

Bătrânul Piotr, țăranul chlabur și sgârcit, care se însoară cu Anisia, săvârșește păcatul de a încheia o legătură împotriva firii. Dumnezeu îl piedepsește, lăsând să fie ucis de Anisia. Văduva, care a păcătuit cu servitorul ajuns apoi stăpân pe averea lui Piotr, își ia și dânsa pedeapsa, asistând la toate ticăloșiile pe cari le săvârșește Nikita cu Akulina, fiica lui Piotr.

Unealtă în toată această țesătură de păcate și crime, Nikita, el însuși pruncucigaș, e prada chinurilor sufletului. Dumnezeu învinge însă în el. Păcătosul se pocăiește, primindu-și, iertat de oameni și de Cel de sus, pedeapsa lumească.

Fără geniul lui Tolstoi, piesa ar fi fost o înspidă predică. Dar autorul a lasat totul omenescului și firescului simplu și astfel ideea urmărită se desprinde limpede nesupărătoare, din imbinarea fără sfărării și obositoare pledoarii a piesei.

Interpretarea s'ar fi cerut ceva mai simplă, mai naturală. Totuși spectacolul se poate clasa între cele bune reușite ale Teatrului Național clujan. D. Psatta a realizat din Nichita un tip omenesc și dacă ar fi fost ceva mai puțin declamator în ultimul act, el ar fi fost perfect. Țăranul de obicei nu se mărturisește „cu dicție“ de conservator, ci spune simplu ceea ce are de spus. Dna Stanca Alexandrescu bine,

ca totdeauna în Akulina, credem că ar fi dat mai mult în Anisia, care a fost interpretată corect, dar prea stângaci uneori, de dna Miriam-Apostol. O relevanță, interpretarea trei M. Borza în Matriona, un rol destul de greu, care, fără unele nervozități de începătoare, ar fi constituit o creație. Totuși dra Borza a dovedit reale calități în acest gen.

Restul ansamblului în bună notă cu cerințele spectacolului. Poate că dlui Vanciu în Mitrici nu i-ar strica oarecare reținere pentru a crea un tip desăvârșit.

De remarcat montarea de gust a spectacolului și traducerea foarte slabă a piesei. Țărani cari să zică: „vei lua masa“ stăt în Franța; în România se zice „ai să mânânci“. Și acesta e numai un exemplu la întâmplare refuzat din mulțimea de neologisme și inconsecvențe de stil ale traducerii.

Teodor Moldovanu

OPERA

VASUL FANTOMĂ

de WAGNER

„Vasul Fantomă“ era destinat stagiunii anului trecut; dar din cauza turneelor operii la Arad și la Oradea, scurtându-se timpul, s'a renunțat la prezentarea lui. Și a rămas pentru toamnă... căci legenda neliniștitului olandez pare mai localizabilă toamna, când oceanele se înfurie mai sombru și mai violent... În lungile nopți autunnale basmul muzicalizat al acestui King neodihnit are puteri de vrajă deosebite.

Wagner la 25 de ani era la Paris; plecase din Germania, în metropola spirituală a lumii, ca s'o cucerească. Drumul l-a făcut pe mare. O furtună a prins în angrenajul ei bubuitoare vasul și răsucindu-l deasupra masei mișcătoare de apă spumegată, i-a revelat lui Wagner taina mării, atracția irezistibilă, care înfășoară marinarii într'un val de misticism marin. În apropierea coastelor Norvegiei el văzu vasul fantomatic al misteriosului căpitan olandez, care a jurat la Capul Furtunilor că dacă de-o mie de ori jurat îl respinge marea de-o mie de ori va încerca să-l ajungă, și a fost pedepsit ca în veci să colinde pe

mare, până când o fată îl va deslega de blestem prin credința ei. Și în acea epocă de clocot imaginativ și tineresc, chipul mohorit al căpitanului condamnat a pus stăpânire pe el și așezându-se la Paris, într'o singurătate desăvârșită, i-a dat formă și viață.

A doua operă a lui Wagner ne introduce în „lumea wagneriană“; e poarta edificiului muzical al lui. Wagner aci e în elementul său: elementele sunt oceanul, misticismul, iubirea. O iubire care trece peste contingentele lumii noastre; o iubire care, sfidând-o pe cea a melodiilor sensuale până la un punct ale operelor italianizante — sub al căror imperiu stă încă „compozitorul“ Wagner, — vrea o identificare absolută a sufletelor, într'un suveran egoism sufletesc, așa cum numai nordic e posibilă, în ambianța stâncoasă unde trăiește „femeia mării“ a lui Ibsen. Tema aceasta e reluată în „Lohengrin“, unde e tratată și mai imaterial; de altfel ea e motorul aproape al tuturor operelor lui, fie că e vorba de minnesingerul Tannhäuser, fie de Wotan sau de Siegfried. Sub aceasta putem întrezări acțiunea momentului istoric în care a fost fixat Wagner: romantismul, cu eterna preocupare: iubirea feminină. Însă această judecată ni se pare gratuită, de aceea o înlocuim cu alta: iubirea existenței, care distinge rodul maturității — căci în „Vasul Fantomă“, din prima vârstă, pesimismul s'a revărsat impetuos peste toate momentele, peste toate personajile, aflară de Daland, care, e de o bonomie fericită. Căci un negru pesimism respiră din recitativul Olandezului, în actul prim, unde își confesează soarta de priceag: notele grave, — din toată partiția cele mai joase ale baritonului — cad ca piatra, sprijinite de instrumentele de suflat; nicio revoltă manifestă nu țipă trompetele, totul se mulcomește într'o resemnare amară. Iar când — a nu știu câta oară — se apropie de femeia în care își pune nădejdea, (de astă dată o chiamă Senta) se refugiază în misticism; ca să stăvilească drepturile trupului îl cere o transcendentalizare a iubirii, disprețuitoare de timp și spațiu. Și Senta se supune, căci sufletul ei de mult se contopise cu nefericitul hoțar, al cărui chip îl privea țință, pe când cumetrele vecine cântau ritmat, acompaniate la tors de orchestra sugestivă. Într'o

atmosferă, care numai în castelele medievale putea să tremure are loc și „explicația” ei cu Erik, logodnicul. Ținută într'un tremolo pianissimo, această scenă te înfioară prin subtilitatea orchestrală îmbinată cu drama ce se desfășoară dincolo de rampă.

Primirea „Vasului Fantomă” în repertoriul operei din Cluj a fost o idee bună. Această operă, simplă ca factură: bariton, soprană, tenor leger (nu Heldentenorul specific wagnerian) și bas, mai ales lipsită de splendoarea meridională, smulge totuși din omoritorul cotidian, purtând, o clipă barem, publicul pe culmile muzicii filozofice, pe unde când te plimbi trebuie să pui la contribuție o leacă și creerul, nu numai inima, atât de uzată inimă.

Distribuția a fost bine întocmită: Dl Săveanu (olandezul) dovedește

un progres evident față de trecut: a câștigat în volum și în continuitate. Notele prinse nu mai șovăie; numai schimbările brusce nu sunt asigurate. Dl Ujeicu, (Daland) c'un bas mai consistent, care cearcă să nu mai treacă prin nas, denotă o inteligență adecvată rolului; plinătatea lui împune. Dl Andreșcu-Mărgărint (Erik), neavând să se lupte cu notele de sus, e agreabil, căci timbru plăcut posedă și'l știe folosi. Iar dna Nestorescu a trăit o Senta fascinantă și fascinată: concentrată asupra unui singur punct din univers și-a subordonat soprana metalic simțirii cotropitoare, cântând și pianissime frapante. Nu poate scăpa aprecierii dl Chicideanu (Pilotul), potrivindu-și rolul cu destoinicie.

Aurel Decei

ducții dramatice, „Meșterul Manole”, e încă recent. Direcția Teatrului Național a cheltuit câteva sute de mii de lei pentru montarea acestui năsdărăvâni, care a căzut cu succes după câteva reprezentații forțate. Bani pentru echipa de propagandă a Teatrelor Naționale provinciale nu se găseau, dar se găseau pentru boscăriile în versuri ale alintatului dramaturg.

Iată însă că cei ce stau la conducerea artistică a primei noastre scene, s'au trezit și au pus capăt efitimistelor jonglerii. E un început care merită toată lauda; și care ar fi să însemne deschiderea unei ere nouă în aprecierea și consacrarea produselor dramatice românești.

Și aceasta nu poate fi decât îmbucurător!

*

Specula cărții franceze. În urma unui articol publicat de d. I. Vlădescu, docent la Universitatea din București, într'un ziar din Capitală, s'a pornit o adevărată alarmă în presa cotidiană. Cartea franceză se speculează cu nerușinare de către o anumită agenție, care deține monopolul desfacerii ei în România.

Campania este perfect îndreptățită. Cartea franceză își menține pentru România cursul urcat pe care îl avea atunci când francul cota la Bursa noastră de două ori mai mult decât astăzi. Specula este evidentă, căci editura franceză își menține vechile prețuri.

Ne întrebăm însă, este îndreptățită acuzația, care se aduce numitei agenții din România? Și ni se pare că nu. Vina este a librarilor francezi, care nici odată nu și-au menajat debușeurile. Agenția din România își face de cap, pentru că nici-o editură franceză nu se ostenește să cerceteze cum i se desfac produsele alurea.

În deosehire de editura germană, care a desfășurat totdeauna o neobosită activitate în România, librăria franceză, sigură pe simpatia ce i-o purtăm și afinitățile, cari ne leagă, a neglijat orice osteneală în această privință.

Un cunoscut publicist propunea ca soluție abandonarea cărții franceze și orientarea spre editura germană sau rusă. Credem că e prea mult aceasta. Dar e sigur că o grevă a cititorului de originale franțuzești în România ar da cele mai bune rezultate.

INSEMNAȚI

Ciudățeni. D. prof. Onisifor Ghibu scoate un ziar la Chișinău. Acesta este un lucru tare bun, cunosându-se nevoia pe care Basarabia o are de o bună publicație românească. Dar ziarul care se cheamă „România Nouă” a ajuns mai deunăzi la numărul 100 și d. Ghibu s'a cam speriat de acest lucru, ceea ce l'a dus la comemorarea unui „centenar” puțin obișnuit. Știam că se obișnuiește să se comemoreze un centenar la 100 de ani, dar la 100 de zile e cam ciudat.

Admitem totuși fantezia dlui Ghibu și o vom admite și atunci când va comemora și centenarul de 100 de săptămâni sau de 100 de luni al „României Noi”. Dar mai e ceva care ni se pare prea-prea. Anume, ziarul România Nouă publică cu acest prilej rar și următoarea „poezie”:

La „centenarul” „României Noi”

A face un ziar:
A sui un calvar,
A aprinde un far,
A desghetea un ghețar,
A da un îndreptar,
A merge 'n bazar,
A stârni un viespar,
A strânge 'n focar,
Ce e nou sau bizar,
Ș'a căuta 'nzădar,
Ca cel grec legendar:
Un om, — lucru rar!

P. Halippa

Știam pe d. Halippa om politic și, câteodată, un publicist foarte bine intenționat; dar elev al dlui Blaga întru poezie nu-l știam. Ciudățenia e prea... ciudată. După câte știm d. Halippa nu are legături cu așa zisa poezie nouă, nici cu Blaga, nici cu Vinea, nici cu Camil Petrescu. Atunci cum se face că semnează o asemenea trăsnae? A vrut să-și bată joc de d. Ghibu, care precum se știe, n'a fuzionat cu partidul țărănist ci a rămas alături de d. Goldiș? Sau...? Dar mai bine să nu mai presupunem nimic!

*

Pățania dlui Victor Eftimiu. D. Victor Eftimiu a mai „compus” o piesă, pe care a prezentat-o Teatrului Național din Capitală. Dar de-rândul acesta i s'au înfundat cărările celebrului fabricant de versuri sforăitoare. „Giafira”, căci așa se cheamă piesa, a fost pur și simplu respinsă.

Întâmplarea iese din obișnuit. D. Victor Eftimiu avea la Teatrul Național din București un fel de privilegiu, față de ceilalți autori dramatice. Piesele dsale bune sau proaste, mai mult proaste decât bune, se jucau fără discuție și încă cu cheltueli extraordinare de montare. Cazul penultimei dsale pro-

DUHUL CEL RĂU

— ROMAN —

VI.

Vatră pustie

Notarul din Măgura nu-l de prin partea locului. El e *venitură*, oploșit aici de vreo patru ani, împotriva voinții întregului sat, care voise pe vremea aceea să-și aleagă alt notar, pe-un ficior de dascăl din Teiu, pe care-l știa, din neam în neam. Solgăbirăul însă a ținut să fie ales Mayer Lipot și mai cu rugămintea, mai cu amenințări a făcut în ultima zi pe oameni să-l aleagă pe acesta. Feciorul dascălului din Teiu, — ziceau agenții solgăbirăului — e de-aici de pe la noi, el n'are cunoștință cu domnil, nici cu solgăbirăul, nici cu fișpanul. E om de treabă, nimeni nu zice o vorbă rea de el, dar vezi la caz de nevoie n'are unde bate, că nu i se deschide. Mayer Lipot e altul. Acesta intră, ca la el acasă și la solgăbirău și la fișpan și poate fi de folos satului..

Adevărul era, că pe vremea aceea bieții noștri românași nu prea puteau ajunge în pită la stat pe aproape de locul nașterii. Cari se făceau slujbașii lui, trebuiau să-și schimbe numele și să-și lapede legea și neamul, ori să plece în capătul țării ungurești, unde nu mai auziau toată viața lor vorbă românească.

De-aceea nu ajunse notar în Măgura feciorul dascălului din Teiu și de-aceea le-aduse solgăbirăul pe capul oamenilor pe Mayer Lipot, un fecior de șvab de prin Banat, de pe la Periamoș. Venit odată în sat, el începuse să-și facă rosturi, ca și când toată viața ar fi vrut să rămână în Măgura. Trăgea de pe oameni cât putea și te pomeneai cu el, că azi cumpără o vacă, mâne doi boi, apoi o palmă de loc. Era hrăpăreț din fire și aspru. Striga, la oameni ca la vite și înjura. Afară de asta, om neînsurat, el căuta să strice casele oamenilor și umbra după nevestele lor.

De-aceea nimeni nu-l putea suferi nu prea capăta pe nimeni în sat, ca să-l slujiască. El se'ngrădise deci de-o servitoare ungueroaică și de-un slugă ungar. Numai aceste trei ființe și cu cantonierul dela calea ferată erau singurele venituri în sat, *calvinii* satului, cum le zicea lumea..

După vreo trei zile de chinuri, Mayer Lipot, începu acum să se simtă mai bine. A doua zi după foc solgăbirăul și doctorul dela Ilia au venit cu patru jandarmi în sat. Doctorul a văzut, că primejdie de moartea nu-i și că rana dela cap nu-i treabă mare. Se vedea o lovitură aspră, dar nu adâncă. Mai dureroase erau arsurile, pe care le suferise bietul notar pe toată partea stângă a obrazului. Pelea se dusese toată de pe obrazul acesta și trebuia vreme până să se vindece. Doctorul l-a spălat cu ceva ape, la uns cu o alifie și a plecat liniștit, cu gândul, ca să revină după două zile iară. În ziua a doua notarul cu toate că rănille nu erau primejdioase, nu putu vorbi nimic cu solgăbirăul. Ziua o petrecu mai mult într'o stare de somn și neputând da lămuriri asupra focului, solgăbirăul s'a mulțumit deocamdată să lase jandarmii în sat și să înceapă cercetările. Iar el a plecat napoi la Ilia, să ia de-acolo măsurile de lipsă pentru trimiterea unui notar-ajutor, care să înceapă iar lucrările de cancelarie să adune dările, să facă rechizițiile și altele.

Cancelaria arsese toată pe dinlăuntru. Dulapurile

mari cu zeci de protocoale, cu o mulțime de cărți, se prăpădiseră toate. Când a vrut să între solgăbirăul înăuntru, a n'tors capul cu groază. Nu era în cancelarie decât scrum și cenușe. Și podelele arseseră și cercevelele fereștilor. Soba era răsturnată lângă perete și în tot cuprinsul cancelariei nu rămăsese numai casa de fer, cu banii adunați din porție.

Aceasta era înegrită de fum și de funingine și se încovoiașe într'o parte de căldura cea mare. Dădu poruncă primarului să o deschidă. Acesta însă nu avea la el, decât cheia din năuntru, dela lădița cu bani. Cheia dela ușa mare, dinafară era la notar și așa nu se putu deschide... El plecă acasă la Ilia foarte scârbit și după ce nu putu să afle nici o urmă, care să-i fi putut arăta nenorocirea în lumina ei adevărată, se hotărî să aștepte pânăce se va face bine Mayer Lipot..

A patra zi după nenorocire, într'adevăr notarul se simți mai bine. Medicul veni la el iară și dupăce îi schimbă legăturile și-i dădu niște alifii noi, îi proroci, că are să se intrame încurând și că solgăbirăul vine pe Duminecă, adevă peste două zile, ca să-l întrebe cum s'a întâmplat nenorocirea.

Acum, trezit bine la cap și liniștit el se gândeste la vorbele acestea ale doctorului. Cum s'a întâmplat nenorocirea? Ce are el să-i spună solgăbirăului? Să-i spună, cum a fost? Dar atunci ar ieși el cel vinovat și cine știe ce-ar mai putea păți! Ah, asta nu! Cum să-i spună el, că de doi ani de zile pândeste ocazia, ca să poată înșela pe nevasta lui Ion Pescaru!? Cum să-i spună, că în clipa, în care a văzut-o singură, înaintea lui, timidă, sfioasă și sălbatecă, dar în acelaș vreme nespuse de fermecătoare și de frumoasă, — a uitat de el și în nebunia, care-l cuprinsese un singur gând îl stăpâna, s'o aibă, cu orice preț!...

Mayer Lipot se mișcă greoiu în pat și ar fi vrut să ducă mâna la frunte să-și șteargă broboada de sudoare, care i se ivi așa deodată pe nesimțite. Simte însă, că trupul lui arde, și i se pare, că plapoma cu care-i acoperit, e de jăratec. Și, curios, în clipa asta o vedea pe Ileana Pescaru, înaintea ochilor. Iși aducea aminte de dimineața aceea de vară, din ziua de sfântul prooroc Ilie, când a văzut-o ieșind din grădină cu poala plină de fasole și cu picioarele goale până din sus de genunchi. Ce picioare albe, subțiri la glesne și ce pulpe! Da, atunci l'a cuprins nebunia aceasta mare de-a o avea. Până atunci se uitase la ea, ca la oricare altă femeie frumoasă, cu dorință vagă numai, dar în dimineața aceea a simțit, că orice s'ar întâmpla, el trebuie s'o stăpânească măcar o singură dată!

Și iată, că veni războiul! În clipa aceea el a simțit aievea, că are să-i reușească planul, dacă o pleca Ion Pescaru la războiu... Bucuria aceasta îl făcuse să fie rău, să-și bată joc de om și să-l întrebe în grija cui are să-și lase nevasta dacă o pleca..

Ei, da! Uită, și-i aduce aminte amănunțit, vede aievea parcă toată povestea aste de dragoste vinovată, care l'a făcut să-și piardă mintea. Dar bine, cum să-i spună el toate aceste lucruri solgăbirăului. Ah, nu, nu! Una ca asta nu se poate. Ar însemna să-și facă sieși rău, să se facă poate și de răs! Dar atunci ce să declare, ce să spună, cum s'a întâmplat nenorocirea? Ia, stai, are să scorniască el ceva de bună seamă..

În clipa asta Mayer Lipot simte par'că iar trupul llenii în brațe și o vede pe aceasta cum se zbate și cum îl lovește peste obraz, când vrea s'o sărute. Acum îl

trec firi reci prin tot trupul și simte din nou necaz, că a fost așa fără noroc și așa slab. Să-i scape ea din mână, când o avea așa de sigur. Dar, ah, are să vadă ea urmările acestei sălbătăcii, are să le simtă, cât o trăi.

Și planul lui e gata într'o clipă. De ce adecă n'ar spune, că o ceartă s'a iscat între el și între femeea lui Pescaru, când a venit să-și plătească porția. El i-a spus, cât de mare-i darea și ea a'nceput să se certe, că-i socotește prea mult. Atunci el vroind s'o dea afară din cancelarie, a pus mâna pe ea, dar ea l'a lovit cu pumnii peste ochi și într'o clipă, fără ca el să bage de seamă, l'a împins din toată puterea ei pe sobă. El a lunecat, a căzut și nenorocirea a fost gata... Da, așa-i, asta e adevărul, așa are să spună... În sufletul lui simte o bucurie răutăcioasă, că în felul asta poate să-și răzbune pe femeea aceea mândră și sălbatică, care și-a bătut atât de mult joc de el „Așteaptă Ileană a lui Pescaru“ zice el cu glas înalt și par'că nu mai simte în trup nicio durere. Bucuria de a se putea răzbuna e atât de mare, încât îi amorțește toate celelalte sentimente de chin. Ochii lui strălucesc, ca doi ochi de fiară și zimbește, arătându-și dinții, ca un câine. Fața lui căpătă o expresie ciudată, care arată în același vreme și răutate și ură și bucurie...

Duminecă. Clopotele-și trimit chemarea argintie peste ntreg cuprinsul satului Măgura și câțiva bătrâni îmbrăcați în șube albe și cu ciomage noduroase, de cari se sprijinesc la tot pasul, urcă încet coasta dealului, spre biserică. Azi e senin și negura atât de obicinuită pe malul Murășului în zilele de iarnă, azi nu se rărește de loc. Satul întreg e acoperit de zăpadă și se vede bine până colo spre Dobra, toată țarina Lăsăului și'n jos pe Murăș până la cotitura lui, când intră în granița Zamului și a Bănatului... De frig însă, e frig rău. Zăpada scârție sub picioare și cărarea bătută de picioarele oamenilor a prins o coajă, care începe să lunece...

Ileana, își face cruce, când aude clopotul, și zorește cu lucrul, ca să se repeadă și până la biserică. De mult își pusese de gând să dea o liturghie pentru Ion, ca să-l apere de dușmani bunul Dumnezeu, dar a amânat mereu, cu boala copiilor. Acum ei s'au întremat o leacă și ea crede, că îmbrăcați bine, cu cojoc în spate, i-ar putea duce și pe ei la biserică. Da da neapărat așa! Are să-i ducă și pe ei, să se roage toți trei, să se roage mult și cu credință, ca să-l păziască Dumnezeu de rele pe Ion și să le ierte lor păcatele...

Înima ei e tare ndurerată și tremură ca o frunză de fag, de-o săptămână, decând cu nenorocirea aceea dela cancelarie. N'a spus nimănui nicio vorbă, n-a ieșit în sat de loc din după amiaza aceea. O vecină venită la ea după o cupă de făină de mălai împrumut, i-a spus, că notarul e tot ars pe față și că are o lovitură mare în cap. Cancelaria a ars toată...

Ea vede, în vremece mâinile ei zoresc să gate treburile, din nou acum toată scena. Numai un lucru nu i se pare ei curat: De ce pe ea n'a întrebat-o nimeni de mersul ei la cancelarie. Sigur notarul nu vrea să spună că-i ea vinovată și o fi spus cine știe ce.

— „Ah, sârmanul, tot nu-i așa rău, cum îl crede lumea“, — zise ea încet și pentru întâia oară o apucă o compătimire față de acela, pe care atât de mult îl ura. Dacă-l mai întâlnește, are să-l ceară iertare pentru ce l'a făcut, cu toatecă el e vinovatul, asta

nu mai încapă îndoială. Ea s'a apărat într'o clipă de desnădejde și nenorocul a făcut să cadă chiar pe sobă și apoi să isbucnească focul...

Acuma isprăvit rânduiala și a îmbrăcat copiii. S'a îmbrăcat și pe ea și-și face cruce să pornească spre biserică. Clopotele răsună mereu și glasul lor tremurător pare atât de dulce și atât de ademenitor! Ele răspândesc atâta liniște în sufletele obijiduite și ndurerate și dacă n'ar fi ele și dacă n'ar fi bisericuțele acestea sărace, — pe lumea asta ar fi neasămănat mai multă durere și mai multe păcate...

Sufletul Ileanii lui Ion Pescaru tremură încet la gândul acesta și lasă sfioasă și mai făcând încă o cruce, după ce închide ușa. În clipa acesta însă se deschide porțița dela uliță și'n curte intră doi jandarmi. Penele de cocoș sclipesc în pălăriile lor și baionetele lungi par îngrozitoare. Imbrăcați în negru și aspri la căutătură și morocănoși, jandarmii aceștia sunt spaima tuturor oamenilor.

Ileana, când îl vede, scoate un țipăt ascuțit și isbucnește în plâns. Se pleacă jos la copilași și-i sărută pe obraji, pe cap, pe hăinițe, pe unde ajunge.

Oamenii, cari trec pe uliță aud țipetele ei, văd jandarmii floroșii la doi pași de ea și se opresc să vadă ce se întâmplă. O babă bătrână, aceea, căreia Ileana îl împrumutase făină de mălaiu a doua zi după nenorocire, se apropie încet, pe furișate par'că de jandarmi și-i întrebă:

— Ce vreți domnișorilor?

Ei se încruntă la bătrâna și cel care are gradul mai mare, răspunde scurt și într'o limbă românească stricată:

— Vrem areștăm, ea dat foc cancelarie, vrut omori domnul notar.

— Vai de mine! strigă bătrâna și-și face o cruce largă, închinându-se adânc, până aproape de pământ.

— Dar de unde una ca asta, domnișorilor? Aveți milă de bieții copii. Tata lor e dus la războiu, nu se mai știe nimic de el, pe mama lor o închideți acum, ce se fac ei, bieții și sârmanii copii!

Și copilașii, auzind pe babă și văzându-o tânguindu-se pe ea și pe Ileana, isbucnesc și ei într'un plâns cu hohot, de nu se mai pot opri. Lumea se adună din ce în ce tot mai multă la poarta casei lui Ion Pescaru și se uită cu groază. Jandarmii își pierd răbdarea și înhață de mână pe femeea nenorocită, care nu se poate despărți de copilași. Câteva bolduri și o înjurătură a jandarmilor o fac să-și dea seama mai bine de ceea, ce se întâmplă. Pleacă între baionetele lor, vărsând lacrimi într'una și cu capul plecat. Oamenii se uită speriați și când o văd ieșind din curte între jandarmi, se dau deoparte și se uită cu groază.

— Doamne ferește pe toată lumea! și ei își fac cruce și dau din cap.

Bătrâna lea copilașii de mână, îi mângăie pe față, îi sărută și iasă cu ei în uliță, ca să-i treacă la ea acasă, peste drum. Ea bolborește printre buze, dă din cap și-și șterge cu palma sbârcită și noduroasă o lacrimă, care i se furișează în colțul ochiului stâng...

Iar casa lui Ion Pescaru, dus departe, la hotarul țării, ca să apere cu sângele lui și cu viața pe împărat și pământul acesta, rămâne pustie și fără Dumnezeu. Jița începe să mugiască în grajd, par'că ar simți și ea singurătatea și pustul, care pune de-acum stăpânire pe vatra aceasta...

A apărut: CALENDARUL „LUMEA ȘI ȚARA“

cu numeroase ilustrații, articole, povești, snoave,
ghicitori și poezii populare.

Prețul 15 Lei, recomandat 21 Lei.

Banii se trimit pe adresa „LUMEA ȘI ȚARA“

Cluj, Piața Cuza Vodă Nr. 16.

ABONAȚI
pentru săteni

foaia populară ilustrată

„LUMEA ȘI ȚARA“

Adresa:

CLUJ, PIAȚA CUZA VODA 16

Numeri de probă gratuit

CADOUL
CEL MAI FRUMOS

pe care-l puteți face
unui prieten, rude
sau cunoscut, este o
colecție din revista
săptămânală

„COSINZEANA“

cu sute de ilustrații,
poezii, nuvele, schițe,
romane, articole, dări
de seamă și flori de
o zi.

Colecția din anul 1922 costă
120, cea din 1923, 150 Lei, cea
din 1924 și 1925 câte 200 Lei.

IMPRIMATE

DE ORICE NATURĂ

FURNIZEAZĂ
PROMPT ȘI EFTIN

TIPOGRAFIA Dr. S. BORNEMISA

CLUJ, PIAȚA CUZA VODĂ 16

COMENZI
VENITE PRIN POȘTĂ SE EXECUTĂ CU PRECĂDERE

Adresa destinatarului